

Slovanská lexikografie počátkem 21. století

Sborník příspěvků z mezinárodní konference
Praha 20. – 22. 4. 2016

B. Niševa, D. Blažek, I. Krejčířová,
K. Skwarska, E. Šlaufová, M. Vašíček (eds.)

Slovanský ústav, v. v. i.
Praha 2018

Kolektiv autorů.

Redakčně připravili:

B. Niševa, D. Blažek, I. Krejčířová, K. Skwarska, E. Šlaufová,
M. Vašíček

Vědeční recenzenti:

PhDr. Ludmila Uhlířová, CSc., dr. h. c.

PhDr. Ilona Janyšková, CSc.

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Slovanská lexikografie počátkem 21. století (konference) (2016 : Praha, Česko)

Slovanská lexikografie počátkem 21. století : sborník příspěvků z mezinárodní konference, Praha 20.- 22 4.2016. -- Vydání první. -- Praha : Slovanský ústav AV ČR, v.v.i., 2018. -- 544 stran

Částečně anglický, bulharský, polský, ruský, slovenský, slovinský, srbský a ukrajinský text

ISBN 978-80-86420-65-3

811.16 * 81'374 * (062.534)

- slovanské jazyky

- lexikografie -- 21. století

- sborníky konferencí

811.16 - Slovanské jazyky [11]

©Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.

Praha 2018

ISBN 978-80-86420-65-3

Obsah

Úvodem	11

A. SYNCHRONNÍ LEXIKOGRAFIE

1. Výkladové slovníky, slovníkové portály

<i>Людмила Кирова: Български онлайн речници</i>	17
<i>Michaela Lišková: Exemplifikace v Akademickém slovníku současné češtiny</i>	25
<i>Tanja Mirtič: Flektivní a akcentuační paradigmata ve třetím vydání Slovníku slovinského spisovného jazyka</i>	33
<i>Renáta Neprašová: Propriální frazeologie ve výkladovém slovníku ...</i>	41
<i>Zdeňka Opavská: Monokolokabilita ve výkladovém slovníku</i>	49
<i>Andrej Perdiš: Dictionary Portal Fran: Current State and Future Developments</i>	57
<i>Andrej Perdiš: Tipologija iztočnic v tretji izdaji Slovarja slovenskega knjižnega jezika</i>	67
<i>Andreja Žele: Prikazovanje različne prostomorfemskosti v razlagalnem slovarju</i>	73
<i>Piotr Źmigrodzki: Wielki słownik języka polskiego PAN – – elektroniczny słownik ogólny polszczyzny XXI wieku</i>	85

2. Dvojazyčné slovníky

<i>Renate Belentschikow: Русский глагол в 10-ом томе майнцского Русско-немецкого словаря</i>	101
<i>David Blažek: Slovinská počítačová terminologie a její odraz ve Slovinsko-českém slovníku</i>	113
<i>Владимир Дубичинский: Словарное описание «ложных друзей переводчика» и лексических параллелей</i>	121
<i>Желька Финк-Арсовски: О двух словарях сравнительных фразеологизмов</i>	131

<i>Mária Košková: Bezekvivalentná lexika v dvojjazyčnom slovníku (na bulharskom a slovenskom materiáli)</i>	139
<i>Елена Крейчова: Езикът на юридическите текстове, отразен в Чешко-българския юридически речник</i>	147
<i>Petra Stankovska: Nový česko-slovinský slovník</i>	155

3. Speciální slovníky

<i>Людмила Бабенко: Русские синонимы в лексикографических параметрах: три версии идеографического словаря</i>	165
<i>Miroslaw Bańko: Prospects for Distinctive Synonym Dictionaries in the Light of New Research on Loanword Adaptation in Polish and Czech</i>	173
<i>Диана Благоева – Сия Колковска: Аспекти на нормативността в съвременните славянски неологични речници</i>	181
<i>Ludmila Danylenko: Český jazyk a lidová kultura: projektový záměr lingvokulturologického slovníku</i>	189
<i>Людмила Федорова: Концепт ДОМ в новом Аксиологическом лексиконе славян и их соседей</i>	199
<i>Martina Ivanová – Martin Ološtiak: Morfematické a slovotvorné slovníky slovenčiny</i>	209
<i>Veronika Kolářová – Jana Klímová – Anna Vernerová: Valency Lexicon of Czech Nouns NomVallex: Starting Point and Goals</i>	219
<i>Анна Кулева: К завершению работы над VI томом Словаря языка русской поэзии XX века: конкорданс нового типа</i>	227
<i>Martin Ološtiak – Martina Ivanová: Slovník viacslovných potenování v slovenčine</i>	233
<i>Petya Osenova – Kiril Simov: Enriching Valency Frames Lexicon of Bulgarian with Semantic Roles</i>	241
<i>Лариса Шестакова: Славянские заимствования в поэзии Серебряного века (по словарным и корпусным данным)</i>	249
<i>Милен Томов: Лексикографска репрезентация на правописната норма</i>	257

4. Popis slovní zásoby slovanských jazyků – teorie a praxe

<i>Алла Архангельська: Словотвірна фемінізація в сучасному українському мовленні: лексикографічний аспект</i>	269
<i>Атанаска Атанасова: Приложение на Българския национален корпус в лексикографията (с оглед на новите думи в българския език)</i>	279
<i>Veronika Čurdová – Magdalena Kroupová: Slovesa běžet a běhat v lexikografické perspektivě</i>	287
<i>Alexandra Jarošová: Pri ktorých slovesách je reflexívny element sa krátkym tvarom zámena seba?</i>	295
<i>Svetla Koeva – Tsvetana Dimitrova – Karel Oliva: Bulgarian and Czech Names and Name Triggers in WordNet</i>	303
<i>Димитър Колев: Интернационализация на лексиката от областта на спорта в българския и чешкия език</i>	311
<i>Мария Ковишова: Фразеология как особый код культуры: теоретический и лексикографический аспекты</i>	319
<i>Magdalena Kroupová – Veronika Čurdová: Lexikografické zpracování sloves pohybu a sloves transportu</i>	327
<i>Миглена Михайлова-Паланска: Проблеми на стандартизацията на туристическата терминология в българския и чешкия език</i>	335
<i>Hana Mžourková: K výkladu významu neurčitých zájmen v českých a slovinských výkladových slovnících</i>	343
<i>Божана Нишева: Неографското представяне на фразеологичните неологизми в българския и в чешкия език</i>	351
<i>Dorota Pazio-Wlazłowska: Katolicyzm i prawosławie we współczesnej leksykografii polskiej i rosyjskiej</i>	359
<i>Joanna Satola-Staškowiak: Korpusy językowe i wyszukiwarki korpusowe a badania nad współczesnymi tendencjami języków słowiańskich</i>	367
<i>Татяна Михайловна Воронина: Проблемы лексикографической репрезентации метафорических значений (на материале толковых и идеографических словарей)</i>	375
<i>Mojca Žagar Karer: Slovenska terminologija danes in jutri</i>	383

B. DIACHRONNÍ LEXIKOGRAFIE

<i>C. L. Borissoff</i> – <i>A. K. Шапошников</i> : Опыт создания словаря общих и родственных слов русского и санскрита	395
<i>Alena M. Černá</i> : Terminologie v nomenklátorech <i>Daniela Adama z Veleslavína</i>	407
<i>Маргарита Чернышева</i> : Типы «дополнительной информации» в палео-, медиославянской и в русской исторической лексикографии	415
<i>Христина Дейкова</i> : Из практиката в <i>Българския етимологичен речник</i> – славянски или балкански произход на две диалектни български думи?	425
<i>Елена Генералова</i> : Выделение и лексикографирование лексики просторечного характера (на материале русского языка XVI–XVII вв.)	433
<i>Татяна Илиева</i> : Към въпроса за лексикографското описание на книжовното наследство на Йоан Екзарх	441
<i>Ненад Б. Ивановић</i> : Ка почецима научног метода у српској дескриптивној лексикографији (анализа <i>Покушенија смислосродног речника</i> Ј. С. Поповића из 1847. године)	453
<i>Alenka Jelovšek</i> : <i>Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja</i> : pomenske razlage in zgodovinska stvarnost	463
<i>Валентина Калиновская</i> : <i>Словарь русского языка XIX века</i> как историко-лексикологический проект	471
<i>Лейла Юрьевна Мирзоева</i> : Отражение эволюционного аспекта аксиологических представлений в Национальном корпусе русского языка	481
<i>Petr Nejedlý</i> : <i>Cesty k slovníku raněnovověké češtiny</i>	489
<i>Мария Новак</i> : Христинопольский Апостол XII века как лексикографический источник	495
<i>Яна А. Пенькова</i> – <i>Александра Е. Соболева</i> : Словник германизмов, заимствованных в русский язык Средневековья через польское посредство, и новые данные картотеки <i>Словаря русского языка XI–XVII вв.</i>	503

<i>Zdenka Ribarova: Srovnávací index k slovníkům zpracovávaným v rámci Komise pro církevněslovanské slovníky</i>	513
<i>Miloslava Vajdlová: Elektronický slovník staré češtiny v kontextu slavistickém</i>	523
<i>Jadwiga Waniakowa: Efekty przełomu cyfrowego we współczesnej etymologii</i>	531
Abecední řazení autorů	540

*Slovník viacslovných pomenovaní v slovenčine**

Martin Ološtiak – Martina Ivanová

Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Slovensko
olo.martin@gmail.com – ivanovmartina@gmail.com

Dictionary of Multi-Word Expressions in Slovak

The paper provides comments on the *Dictionary of Multi-Word Expressions* (DMWE). DMWE addresses multi-word expressions comprising a minimum of two autonymic components that are of a non-phraseological character and are used in everyday communication: *detská izba* 'children's room', *dať prednosť* 'prefer'. DMWE represents a new type of dictionary based on specific principles determining the structure of the entry which includes: (a) component, (b) multi-word expression with this component, (c) grammar characteristics, (d) stylistic and communicational characteristics (in the form of quality markers), (e) explanation of the meaning, (f) exemplification, (g) unverbized unit (if it exists) with quality markers, (h) equivalents in five world languages (English, German, French, Spanish and Russian).

Keywords: multi-word expressions, dictionary, Slovak language

1. Úvod

Viacslovné pomenovanie je síce druhotný, ale komunikačne plnohodnotný typ lexikálnej jednotky. V rámci tejto časti lexiky možno vyčleniť viacero typov viacslovných pomenovaní (Jarošová 2000; Ološtiak 2009 a i.), z nich v centre nášho záujmu sú pomenovania s najmenej dvomi autonymickými komponentmi, ktoré majú nefrazeologický a neterminologický (resp. determinologizovaný) charakter a používajú sa (aj keď diferencovane) v každodennej komunikácii: napr. *únikový východ, deň otvorených dverí*. Tieto jednotky budeme nazývať **neutrálne viacslovné pomenovania** (ďalej VP) (Ološtiak 2011: 119). Cieľom príspevku je predstaviť špeciálny druh slovníka, ktorého cieľom je lexikografické spracovanie VP. Hoci projekt (porov. poznámku sub *) sa inštitucionálne riešil v rokoch 2012–2015, prípravné práce prebiehali niekoľko rokov predtým najmä v podobe výskumných a pedagogických aktivít M. Ološtiaka a M. Ivanovej. Pod ich vedením na Filozofickej fakulte PU v Prešove bolo v rokoch 2008–2012 obhájených spolu 18 záverečných (bakalárskych a diplomových) prác, v ktorých sa nachádza približne 15 000 jednotiek.

Dva najdôležitejšie dôvody, prečo sme začali systematicky spracúvať VP, navzájom úzko súvisia: a) ide o typ pomenovaní, ktoré sú prirodzenou súčasťou komunikácie bežných aj profesionálnych používateľov jazyka; b) tento typ po-

* Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0342-11 a grantovou schémou VEGA č. 1/0433/16.

menovaní sa v doterajšej lexikografickej praxi nespracoval v podobe špecifického slovníkového diela.¹ Ani v slovenčine, ani v slovanských a neslovanských jazykoch, pokiaľ je nám známe, neexistuje lexikografické dielo, ktoré by sa sústredilo výlučne na VP. Prirodzene, VP (a aj ostatné typy viacslovných lexém) sa výberovo spracúvajú aj v slovníkoch jednoslovných pomenovaní, a to dvoma základnými spôsobmi: a) bez osobitnej značky; b) s osobitnou značkou. V slovakistike máme na mysli najmä SSSJ, KSSJ, SSSJ (porov. Ološtiak 2014).

2. Charakteristika slovníka

Slovník viacslovných pomenovaní (ďalej SVP) je určený bežným aj profesionálnym používateľom jazyka, mediálnym a kultúrnym pracovníkom, prekladateľom, tlmočníkom, učiteľom, ako aj ďalším odborníkom, pracujúcim vo všetkých oblastiach vedy a techniky. SVP bude nateraz publikovaný v podobe dvoch ukážkových zväzkov na konci roka 2016. Jeho cieľom je viacaspektové spracovanie VP, konkrétne ide o formálne, komunikačno-pragmatické, gramatické, lexikálnosémantické, slovotvorné, kolokačné, nominačno-dynamické a zvlášť aj interlingválne aspekty. Ide o výkladovo-prekladový typ slovníka, ktorého dominantou je sémantizácia významu VP a ekvivalentizácia.

Materiálovú základňu pri koncipovaní slovníka tvorilo takmer 90 000 kolokácií, ktoré zhromaždil autorský kolektív z rozličných zdrojov – vlastnou excerpciou z encyklopédií, jazykových slovníkov, učebníc pre základné a stredné školy, bakalárskych a diplomových prác. Z tohto súboru sa na základe výskytu v Slovenskom národnom korpuse vyčlenilo cca 21 000 jednotiek tvoriacich heslá slovníka. Po skoncipovaní sa urobila ďalšia redukcia, po ktorej sa do slovníka dostalo 15 000 VP v podobe heslových jednotiek, takmer 600 prihniedzovaných VP, vyše 200 prihniedzovaných frázem a takmer 750 prihniedzovaných univerbátov. K materiálovej základni a jej spracovaniu podrobnejšie porov. Ološtiak (2014).

Selekcia jednotiek do heslára SVP je závislá od koncepcie. Už sme konštatovali, že cieľom SVP je lexikografické spracovanie VP ako bezpríznakového typu viacslovných pomenovaní, ktoré sú nefrazeologické, neterminologické a neonymické. Medzi uvedenými skupinami však nie sú ostré hranice, čo malo vplyv aj na výber jednotiek do SVP. Za najmenej jasnú vo vzťahu k budovaniu heslára SVP považujeme hranicu medzi neterminologickosťou a terminologickosťou, čo však nepovažujeme za problém. Keďže slovník má všeobecný charakter, odráža

1 Do tejto skupiny nepočítame kolokačné a frazeologické slovníky, ktoré s problematikou NVP síce súvisia, ale len čiastočne. Kolokačné slovníky zachytávajú všetky typy kolokácií (lexikalizované aj nelexikalizované); frazeologické slovníky (pravdaže, na báze zvolenej teoreticko-metodologickej koncepcie) uvádzajú aj také jednotky, ktoré v našom prístupe pokladáme za NVP, avšak NVP sa, prirodzene, vo frazeologických slovníkoch nespracúvajú systematicky.

sa v ňom aj istá miera prieniku odborných termínov do mimoterminologických komunikačných sfér. Mnohé odborné termíny prekročili, resp. prekračujú pôvodnú komunikačnú doménu (vednú oblasť) a rozličnými kanálmi sa dostali/dostávajú k bežným používateľom jazyka (napr. z oblasti dopravy *čelná zrážka*, *jednosmerná cesta*, z oblasti medicíny *biela krvinka*, *malý krvný obeh*, z oblasti meteorológie *tlaková výš*, *tlaková niž*, z oblasti ekonómie a finančníctva *daňový bonus*, *daň z pridanej hodnoty* atď.). Tieto skutočnosti reflektujeme aj v SVP, do ktorého boli zahrnuté aj tie viacslovné termíny, ktoré sa používajú aj mimo svojej odbornej komunikačnej domény, prenikli do populárno-náučnej sféry a do sféry didakticky transformovaných poznatkov.

Stavba hesla a celkové spracovanie slovníka sa odvíjajú od dvoch základných skutočností. Prvou je konštrukčné špecifikum (t. j. viacslovnosť) a druhou sú vymedzené ciele (spracovať príslušnú časť lexiky v dynamickom vzťahu k iným častiam lexiky) a typ slovníka (výkladovo-prekladový). Heslo tvoria tieto časti: hyperheslo, heslové viacslovné pomenovanie, údaje o výslovnosti, morfolologickej a komunikačno-pragmatickej platnosti, sémantizácia, exemplifikácia, hniezdová časť (viacslovné pomenovanie s gramatickou informáciou, príp. frazéma so sémantizáciou a exemplifikáciou), univerbát s komunikačno-pragmatickými a gramatickými informáciami), prekladová časť (ekvivalenty v piatich jazykoch).

Na začiatku v samostatnom riadku stojí tzv. hyperheslo – nadradené slovo vo VP, vysádzané tučným typom písma a verzálami. Za ním nasledujú heslá v podobe konkrétnych viacslovných pomenovaní, vysádzaných tučným typom písma. Heslá sú v rámci hyperhesla radené podľa abecedného poradia prvých komponentov:

ABECEDA

grécka abeceda ...

latinská abeceda ...

Morseho/Morseova abeceda ...

V rámci hesla sa po heslovej jednotke uvádzajú tieto údaje:

1) Výslovnosť – spracúva sa výberovo pri ortoepicky sporných (najmä prevzatých) komponentoch VP týmito spôsobmi:

- a) jedna hláska alebo viaceré osamotené hlásky – tvrdá výslovnosť grafém **d, t, n** pred grafémami **e, é, i, í**: *svetelná dióda* [d-], *realizačný tím* [t-], *generálny prokurátor* [-n-], *interiérový dizajn* [-t- d-], *zubná technika* [t-n-];
- b) viac hlások vedľa seba: *vodný aerobik* [er-], *Braillovo písmo* [brajl-];
- c) výslovnosť celého komponentu (vrátane skratiek): *írska whiskey/whisky* [viski], *prijímač GPS / GPS prijímač* [dži pí es];
- d) výslovnosť celého pomenovania: *de iure* [de júre], *hard rock* [hárd rok], *prime time* [prájm tájm];

- e) kombinácie uvedených spôsobov: napr. *country music* [kán- mjúzik], *internet banking* [-t-n- ben-].²
- 2) **Pôvod** sa uvádza v lomených zátvorkách < > len pri tzv. citátových pomenovaniach, teda takých, ktoré do slovenčiny boli prevzaté ako celok, napr. *all inclusive* <angl.>, *fin de siècle* <fr.>, *perpetuum mobile* <lat.>, *paso doble* <šp.>, *a cappella* <tal.>.
- 3) **Gramatická a morfo-syntaktická charakteristika**
- a) Pri substantívnych VP sa uvádza slovnodruhovo-rodová identifikácia v podobe gramatického rodu a tvarová identifikácia – genitív vo forme zreteľnej koncovky (podobne ako v SSSJ): *vianočný stromček* m. -ného -ka; *náhradná súčiastka* ž. -nej -ky; *výpočtové stredisko* s. -vého -ka; *humanizmus a renesancia* m. + ž. -mu -ie; *zub múdrosti* ž. zuba 0; *SMS správa / správa SMS* ž. neskl. -vy / -vy neskl.;
- b) Pri verbách sa uvádza vid (dok., nedok.), tvar 3. osoby singuláru prázenta (resp. futúra pri perfektívach; nemennosť menných komponentov sa zaznačuje číslicou 0) a morfosyntaktická spájateľnosť v podobe neurčitých pronomín; napr.: *dať najavo* dok. *dám* 0 (komu čo), *robiť analýzu* nedok. *robí* 0 (koho/čoho).
- c) Z ostatných slovných druhov sa v slovníku nachádzajú pomenovania s adverbialnou platnosťou (*pod holým nebom* prísl.; *in memoriam* prísl.); s interjekcionálnou platnosťou (pozdravy typu *Dobré ráno! Dobrý deň!*). Pomenovania s adjektívnou platnosťou fungujú zároveň aj ako substantíva (*last minute* m./príd. neskl., *all inclusive* m./príd. neskl.) alebo ako adverbiá (*par excellence* príd./prísl. neskl.).
- 4) **Lexikálnosémantická charakteristika** sa uvádza v podobe:
- a) výkladu významu heslového VP: *francúzska barla* zdravotnícka pomôcka s oporou v lakti slúžiaca pri chôdzi, *vyvolávacia cena* východisková cena v dražbe;
- b) výkladu významu prihniedzovanej frazémy: *pušný prach* výbušná zmes na trhacie práce, výrobu zábavnej pyrotechniky, delobuchov alebo zápalníc; syn. čierny prach, strelný prach [...] • *niekomu zvlhol pušný prach* (v športe) nedariť sa strelecky, nestrieľať góly; *Dobré ráno!* pozdrav pri stretnutí v ráňajších hodinách [...] • *Dobré ráno!* v situácii,

2 V prípade rovnakých sekvencií vo viacerých komponentoch sa uvádza výslovnosť v takej podobe, aby bolo jednoznačne identifikovateľné, ktorého komponentu sa výslovnosť týka: **tehotenský test** [test].

keď sa ironicky dáva najavo, že niekto si oneskorene uvedomil očividné súvislosti.³

5) Slovo tvorná charakteristika v podobe:

- a) prihniedzovaných VP (za značkou ■):
 - aa) prechýlených: napr. *nasadený hráč* [...] ■ *nasadená hráčka*;
 - ab) formálne deminutívnych: napr. *okrasný ker* [...] ■ *okrasný krík*, *ozubené koleso* [...] ■ *ozubené koliesko*.

6) Komunikačno-pragmatický status spracúvaných lexikálnych jednotiek (v podobe funkčných kvalifikátorov), a to:

- a) heslového VP: *zotrvačná sila* fyz., (*veľké*) *sťahovanie národov* histor., *prekládková stanica* dopr., *pupočná šnúra* anat., *periodická sústava (prvkov)* chem.;
- b) prihniedzovaných univerbátov: *metrický cent* [...] ♦ hovor. *metrák*; *identifikačné číslo organizácie* [...] ♦ neutr. skr. *IČO*; *poschodový dom* [...] ♦ subšt. *poschod'ák*.

Pri heslových VP sa používajú tieto skupiny kvalifikátorov:

- a) registrové kvalifikátory (k registrovej motivácii porov. Ološtiak 2011):
 - aa) identifikujúce prototypovú registrovú príslušnosť VP do horizontálne vyčleňovaných komunikačných sfér a subsfér – napr. VP z oblasti anatómie (anat.), dopravy (dopr.), fyziky (fyz.), geografie (geogr.) a mn. i.;
 - ab) identifikujúce vertikálne členenie na osi knižné – hovorové: napr. *modus vivendi* kniž., *genius loci* kniž.; *malá potreba* hovor., *veľký doktorát* hovor.;
- b) kvalifikátory identifikujúce temporálnu príznakovosť: napr. *pridružená výroba* hist. (historizmus), *pioniersky oddiel* hist., *miestny národný výbor* hist., *pôrodná baba* zastar.

Uvedené dva typy kvalifikátorov sa v niektorých prípadoch kombinujú: napr. *ceduľová banka* trochu zast., fin.

7) Nominačno-dynamické a paradigmatické aspekty v podobe uvádzania paradigmaticky súvzťažných jednotiek:

- a) viacсловných aj jednosловných synonymým a antonym v rámci sémantizácie: napr. *pokutový kop* (vo futbale, po porušení pravidiel súperovým družstvom v blízkosti jeho bránky) nebránené zahrávanie lopty vo vzdialenosti približne 11 m od bránky súpera s výhodnou možnosťou dosiahnuť gól; syn. *penalta*, *jedenástka*; *syntetický kaučuk* kaučuk vyrábaný polymerizáciou nenasýtených uhl'ovodíkov; op. prírodný kaučuk;

³ Uvádzajú sa frazémy, ktoré sú formálne identické s heslovým VP (napr. *Dobré ráno!*) alebo heslové VP obsahujú (*robiť si z niekoho dobrý deň*).

- b) frazém, ktoré obsahujú heslové VP alebo ktoré sú identické s heslovým VP (jednotky na úrovni nefrazeologické VP – frazeologické VP pokladáme za medzysystémové homonymá): *voľný pád* fyz. pád voľne pústeného telesa, zvislý rovnomerne zrýchlený pád • *voľný pád* veľmi rýchle (nekontrolované) zhoršovanie situácie, *triedny nepriateľ* (za komunizmu) človek, pochádzajúci z inej ako robotníckej triedy, obyč. z buržoázie • *triedny nepriateľ* a) protivník; b) niekto al. niečo, čo škodí;
- c) synonymných univerbátov (porov. príklady vyššie a ukážky).
- 8) **Kolokačná charakteristika** sa uvádza prostredníctvom exemplifikácie najčastejšie v podobe vety. Exemplifikáty sú volené tak, aby spĺňali požiadavku typickosti, s konkretizačnou funkciou voči sémantizácii (Čermák – Blatná 1995: 107), čo korešponduje aj s možnosťou exemplifikačného predstavenia ďalších (aj encyklopedických) prvkov; porov. napr. exemplifikáciu k VP *grécky šalát*: *v Grécku dávajú do gréckeho šalátu výhradne červenú cibuľu*.
- 9) **Interlingválne aspekty** sú v slovníku zastúpené v podobe uvádzania ekvivalentov heslového VP v piatich jazykoch (angličtina, nemčina, francúzština, španielčina, ruština).

Ukážky hesiel:

AUTOMOBIL

terénny automobil m. -neho -lu osobné vozidlo väčších rozmerov usposobené na jazdu mimo vozovky: *preteky terénnych automobilov* ♦ subšt. **tereňák** m. -ku
 [A] off-road vehicle; [F] véhicule tout-terrain; [N] der Allradgeländewagen; [R] внедорожный автомобиль; [Š] vehículo todoterreno

SŤAHOVANIE

(veľké) **sťahovanie národov** s. (-kého) -nia 0 hist. obdobie od konca 4. stor. do konca 6. – 7. stor. n. l., charakteristické masívnymi presunmi slovanských a germánskych kmeňov v Európe: *Moravania zaujali svoje územie v epoche sťahovania národov*. • **sťahovanie národov** obdobie masívneho presunu obyvateľov obyč. počas sviatkov (Vianoce, Veľká noc a pod.) alebo letných dovoleníek: *Hromadné sťahovanie národov sa roky odráža na talianskych cestách, ktoré sú najmä cez víkend extrémne preťažené*.

[A] migrations / great migrations; [F] grands mouvements migratoires de la population; [N] die Völkerwanderung; [R] переселение народов; [Š] periodo de las grandes migraciones

AKADÉMIA

hotelová akadémia [t- -d-] ž. -vej -ie typ strednej odbornej školy, ktorá pripravuje žiakov na výkon zamestnania v oblasti cestovného ruchu, hotelierstva, pohostin-

stva: *Minulý rok sa v miestnej hotelovej akadémii uskutočnil barmanský kurz pre študentov školy.* ♦ hovor. **hotelovka** ž. -ky

Ⓐ hotel academy; Ⓔ académie hôtelière; Ⓔ die Hotelakademie; Ⓔ колледж туризма и гостеприимства; Ⓔ escuela de hostelería y turismo

LEKÁR

zubný lekár m. -ného -ra kto odborne ošetruje zuby; dentista, stomatológ: *ambulancia zubného lekára* ■ **zubná lekárka** ž. -nej -ky ♦ hovor. **zubár** m. -ra

Ⓐ dentist; Ⓔ dentiste; Ⓔ der Zahnarzt; Ⓔ врач-стоматолог / зубной врач; Ⓔ odontólogo

Druhý zväzok obsahuje odkazové heslá (syntakticky podradených komponentov, ktoré nie sú hyperheslami) a inojazyčno-slovenské indexy.

Ukážka odkazových hesiel:

čiasť ↗ dôchodok, invalid, úhrada, úväzok, zatmenie

minerálny ↗ látka, olej, soľ, prameň, voda

španielsky ↗ čizma, gitara, chrípka, jazyk, stena, vtáčik

Ukážka anglicko-slovenského indexu:

act of mercy	skutok milosrdenstva
action comedy	akčná komédia
action hero	akčný hrdina
action movie	akčný film
action novel	akčný román
action painting	akčná maľba
activation container	aktivačná nádrž
activation fee	aktivačný poplatok

3. Prínosy

Prínosy SVP do kontextu lexikografickej teórie a praxe, ako aj celej lexikológie a lingvistiky možno vidieť vo viacerých dimenziách. SVP 1) poskytuje komplexný pohľad na vybraný typ lexikálnych jednotiek v podobe ortoepickej, gramatickej, sémantickej, kolokačnej a štylisticko-pragmatickej charakteristiky; 2) zachytáva špecifickosť lexikalizačných procesov napr. v podobe rôznych sémantických posunov (*starý otec, čierna skrinka*); 3) zachytáva výsledky dynamických procesov (univerbizácie a multiverbizácie) a spracúva ich komunikačno-pragmatický status (v podobe funkčných kvalifikátorov); 4) ponúka ekvivalenty slovenských VP v piatich svetových jazykoch (angličtina, nemčina, francúzština, španielčina, ruština), čím výrazne obohacuje translatologickú prax; 5) prispieva k teórii a praxi jedno- a viacjazyčného lexikografického výskumu.

Literatúra:

- Čermák – Blatná 1995:** Čermák, F. – Blatná, R. (eds.). *Manuál lexikografie*. Praha: H&H.
- Jarošová 2000:** Jarošová, A. Viacslovný termín a lexikalizované spojenie. In: *Človek a jeho jazyk, 1. Jazyk ako fenomén kultúry* (ed. K. Buzássyová). Bratislava: Veda, 481–493.
- KSSJ:** *Krátky slovník slovenského jazyka*. J. Kačala a kol. 4. vyd. Bratislava: Veda 2003 [online] [cit. 2016-09-05]. <<http://slovník.juls.savba.sk/>>
- Ološtiak 2009:** Ološtiak, M. K triedeniu viacslovných pomenovaní. In: *Slovakistický zborník, 5* (ed. M. Týr). Nový Sad: Slovakistická vojvodinská spoločnosť, 25–39.
- Ološtiak 2011:** Ološtiak, M. *Aspekty teórie lexikálnej motivácie*. Prešov: FF PU.
- Ološtiak 2014:** Ološtiak, M. Slovník viacslovných pomenovaní ako špecifický typ slovníka. In: *Štefan Peciar a moderná lexikografia. Zborník k 100. výročiu od narodenia Štefana Peciara* (eds. S. Ondrejovič et al.). Bratislava: Veda, 199–215.
- SSJ:** *Slovník slovenského jazyka*. I.–VI. Š. Peciar a kol. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959–1968 [online] [cit. 2016-09-05]. <<http://slovník.juls.savba.sk/>>
- SSSJ:** *Slovník súčasného slovenského jazyka*. A–G, H–L, M–N. K. Buzássyová – A. Jarošová a kol. Bratislava: Veda 2006, 2011, 2015 [online] [cit. 2016-09-05]. <<http://lex.juls.savba.sk/>>